

Retsudvalget
L 100 - Bilag 13
Offentligt

Finn Taksøe-Jensen
Professor, dr. jur.
Attemosevej 54
2840 Holte

Den 26. april 2007

**Indlæg til Folketingets Retsudvalg den 26. april 2007 vedrørende ugifte
samlevendes arveretlige stilling**

1. Gruppen af ugifte samlevende

1.1 Den talmæssige udvikling og sammensætningen

Årstal	Personer	Andel af alle samlevende par
1974	200.000	8 %
1980	400.000	15 %
1985	500.000	18 %
1990	600.000	21 %
2006	595.000	21 %

Dette er alene heteroseksuelle par. Vi kender ikke antallet af homoseksuelle par, men det er antageligt i størrelsesordenen op imod 15.000 par.

Det samlede antal af ugifte samlevende personer er herefter for tiden omkring 630.000.

Cirka 1/3 af parrene har børn, de fleste som fællesbørn.

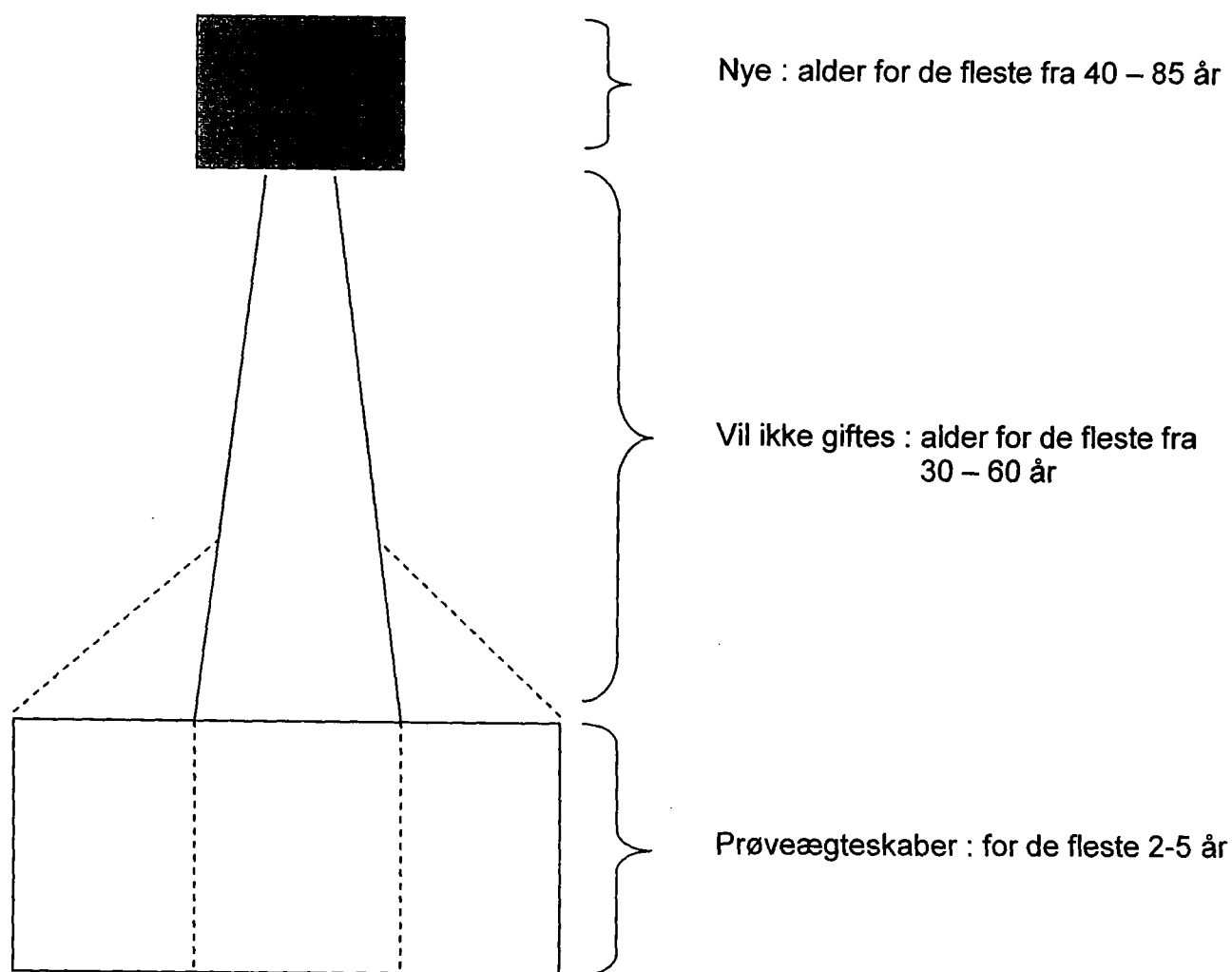
Omkring halvdelen af de heteroseksuelle par opfatter deres samliv som et prøveægteskab, medens resten ikke vil indgå ægteskab og som begrundelse derfor oplyser:

- Økonomiske årsager
- At de ikke ønsker at skifte et uskiftet bo
- At de ikke vil have bånd på hinanden
- At de har modvilje mod ægteskabsinstitutionen

Hertil kan føjes, at vi ved, at mange par ikke er klare over, hvilke retsvirkninger de går glip af ved ikke at indgå ægteskab.

Tegning til illustration af gruppen af ugifte samlevende på ca. 630.000 personer eller 315.000 par.

2007

2. Retsstillingen i dag

Den officielle danske holdning fremgik i 1970'erne af tre betænkninger afgivet af ægteskabsudvalget af 1969. I disse anlagde udvalget den strategi, at man inden for familie- og arverettens område ikke burde sigte mod at forbedre ugifte samlevendes retsstilling ved at tilvejebringe en samlet retlig regulering af samlivsforholdene til en slags ægteskab af 2. klasse eller ved at skabe en fælles lovgivning for ægteskaber og andre samlivsforhold. Dengang var ca. 10 % af alle parforhold ugifte samlevende. Udvalgets betænkninger gav ikke anledning til nogen samlet lovgivning.

Holdningen var således, at de samlevende kunne gifte sig, hvis de ønskede at opnå ægteskabets retsvirkninger. Men det har de jo i vidt og tiltagende omfang ikke gjort.

2.1 Længstlevendes arv af førstafdødes formue

Førstafdøde er barnløs	legalt	intet
	testamente	op til 1/1
Førstafdøde har barn	legalt	intet
	testamente	højst 1/2

2.2 Ret til et kompensationskrav

Oprindeligt var der efter især svensk forbillede væsentlige tilløb til et såkaldt udvidet samejebegreb om det, som parterne under samlivet havde erhvervet, dvs. sådan at begge ejede 1/2.

Højsteretspraksis fra 1980 :

Kun et kompensationsbeløb udmålt ud fra berigelses- og forudsætnings-synspunkter med hensyntagen til:

- Samlivets længde
- Parternes indtægtsforhold
- Arbejde i hjemmet
- Førstafdødes formue

Tommelfingerreglen kan kort siges at gå ud på, at den længstlevende samlever har ret til en kompensation på 10 – 20 % af førstafdødes formueforøgelse under samlivet.

Reglerne gælder både ved død og i tilfælde af "skilsmisse".

Ved død skal der ikke betales boafgift, fordi kompensationskravet er en slags ejerret. Længstlevende betaler jo ikke boafgift af sine egne ejendele.

3. Arvelovsudvalgets overvejelser og forslag

Reglerne om kompensationskrav opretholdes - betænkningen side 147.

I udvalget blev det først foreslået, at parter, der opfyldte de betingelser, som nu efter lovforslaget er betingelser for et udvidet samlevertestamente, kunne anmelde en erklæring til Personbogen om, at de ønskede at arve hinanden og arves, som var de ægtefæller. Dette forslag fik i 2001 - 2002 udvalget til at dele sig, således at halvdelen var for, og den anden halvdel var imod.

Overvejelserne blev genoptaget i 2003 - 2004, og forslaget om en arveretserklæring blev forkastet. Alle tiltrådte straks dette. Baggrunden herfor var, at parterne ikke forinden ville få en sagkyndig rådgivning.

I samme øjeblik det udvidede samlevertestamente blev foreslået, var der i udvalget enighed om dette.

Da vi ved, at langt fra alle vil få oprettet testamente, jf. beregningerne nedenfor under 5.3, enedes udvalget, efter vanskelige drøftelser, om en nødløsning for at forhindre, at folk havner i "ulykke". Herved forstår jeg, at den længstlevende får tab af velfærd i værste fald ved at skulle gå fra hus og hjem eller miste sine erhvervsaktiver.

Efter lovudkastets § 40 skulle der derfor tilkomme en længstlevende samlever en arveret på 25 % af førstafdødes formue dog maksimalt 500.000 kr. som legal arv. Betingelserne var 2 års samliv på fælles bopæl, og at parterne havde, ventede eller havde haft et fællesbarn.

Dette forslag havde efter min opfattelse følgende svagheder:

- 25 % kan let være for lidt, således i tilfælde hvor der er ejerbolig
- Løsningen næsten kun tilgodeser heteroseksuelle par
- Der ingen løsning gjalt, når førstafødte havde særbørn
- Der ingen løsning gjalt, når førstafødte var barnløs

For at kompensere for dette lykkedes det, efter yderligere forhandlinger, at få forslaget § 41 om en urimelig ringe-regel med, hvorefter skifteretten, for at "ulykker" kan undgås, undtagelsesvist kan tilkende en (større) arveret med hensyntagen til de samlede omstændigheder.

4. Udblik

I Norge er der ret til at købe fast ejendom og indbo, der har været fælles. Regeringen har lagt op til en beløbsbegrænset legal arveret på cirka 250.000 Dkr.

I Sverige er der ret til at købe ejerbolig og sædvanligt indbo og en arveret på knap 100.000 Dkr.

I Finland findes ingen regler, men der er fremsat forslag om en urimelig ringe-regel vedrørende tilkendelse af en arv.

12 stater i USA har et common law ægteskab, dvs. et ægteskab der opstår automatisk mellem ugifte samlevende pga. samlivets længde, fra 3 – 7 år.

Der er bevægelse i retstilstanden i Frankrig, Holland og Spanien og i forskellige andre stater i USA. I Holland findes således allerede regler om registreret partnerskab for heteroseksuelle. Disse regler bruges i et vist omfang.

Reglerne gælder tillige men i forskelligt omfang og med visse forskelle for "skilsmisser".

5. Lovforslaget

5.1 Det udvidede samlevertestamente, lovforslagets §§ 87 – 89

Jeg er enig i, at betingelserne skal kunne blive opfyldt efter oprettelsen men før dødsfaldet. Det er en klar forbedring i forhold til betænkningen.

Til fru Lissa Mathiasen's eksempel fra førstebehandlingen om ældre, der indgår et samliv og gerne straks vil have retssikkerhed, kan nævnes:

Der kan straks oprettes et almindeligt samlevertestamente. I dette kan endvidere indbygges et udvidet samlevertestamente, således at dette træder i kraft, hvis betingelserne derfor kommer til at foreligge før dødsfaldet. Ved det almindelige samlevertestamente kan den længstlevende arve op til $\frac{3}{4}$ af værdierne i den førstafdødes bo. Ved det udvidede samlevertestamente op til $\frac{7}{8}$.

5.2 Ingen legal arveret, §§ 40 – 41 er ikke med

Jeg ser med nogen bekymring på, at den foreslåede legale arveret er bortfaldet. Den ville ganske vist kun hjælpe i 1/3 af tilfældene, men var jo suppleret med § 41, som er en urimelig ringe-regel, således at skifteretten kunne rette op på "ulykkerne".

Retten efter lovforslaget til L101 § 111 a til ændring af dødsboskifteloven til at købe fælles ejerbolig og sædvanligt indbo kan jo kun være til gavn for de forholdsvis få meget rige længstlevende parter. Skal arbejdsredskaber i øvrigt ikke med?

Den værste "ulykke" består i, at der ikke er oprettet testamente, og at mindreårige børn arver. De kan nemlig ikke efter de gældende regler komme til at arve fast ejendom. Hele førstafdødes formue skal således realiseres, og pengene skal indsættes i en forvaltningsafdeling, indtil børnene bliver 18 år.

5.3 I hvilket omfang vil der ske "ulykker", når den legale arveret m.v. ikke er medtaget?

Det kan vi ikke sige præcist, men vi kan alligevel på grundlag af en lang række undersøgelser og erfaringer fra de seneste 20 år samt statistisk viden opstille nogle rimeligt sikre formodninger.

Vi ved, at ca. 15,5 % ud af 1.000 samlevende personer hvert år opretter testamente. Vi ved også, at testamenterne ligger i op til 20 år. Det kan

derfor med rimelig sikkerhed fastslås, at der i alt er oprettet omkring 15,5 x 630 x 20, dvs. op imod 200.000 testamenter af samlevende. De angår således ca. 100.000 par. Nogle af dem er tilbagekaldt eller bortfaldet pga. "skilsmisse" eller død, sandsynligvis vedrørende omkring 30.000 par. Det vil sige, at der ligger i størrelsesordenen 140.000 testamenter, som aktuelt angår 70.000 par.

Ser vi nu helt væk fra de omkring 50 % af parforholdene, som er "prøveægteskaber", fordi disse par typisk ikke opretter testamente i de første år, er der knap 160.000 par tilbage. Af dem har under halvdelen eller omkring 70.000 par oprettet testamente, men 90.000 par har ikke. En væsentlig del af de 90.000 par, som ikke har oprettet testamente, er etablerede og vil eje noget af betydning, således at der kan opstå en "ulykke" ved førstafdødes død. Dette angår måske en størrelsesorden på mindst 40.000 par. Antager vi, at dødeligheden for de samlevende er 0,5 % om året, må det antages, at der vil kunne ske en "ulykke" i omkring 200 tilfælde om året.

5.4 Vil der blive oprettet flere samlivstestamenter fremover?

Der har i de seneste to årtier været ført en endog meget kraftig kampagne for at få de samlevende – og visse ægtefæller – til at oprette testamente. Der er således udgivet hæfter: "Mit testamente", "Hvem arver mig" og "Dit testamente", der ialt har været solgt eller uddelt gratis i ca. 50.000 eksemplarer. Der har endvidere været tv- og radioudsendelser samt interviews til dagblade, ikke sjældent med en pamflet på forsiden, i store mængder.

Det er derfor ikke sandsynligt, at den nye arvelov vil kunne medføre en væsentlig forøgelse af testamentsoprettelserne i forhold til, hvad der allerede er sket.

6. Sammenfatning

En skævhed ved at medtage en legal arveret er det imidlertid også, at en legal arveret jo kun hjælper ved død men ikke ved "skilsmisse".

Der må antages at være et væsentligt behov for, at vi i overensstemmelse med højesteretsdommernes kommentarer til dommene om kompensationskrav får udvidet adgangen til, at en samlever ved "skilsmisse" kan få en højere andel af det, som parterne har tilvejebragt under samlivet end et kompensationsbeløb efter hidtidig praksis. Dette – og en mulig passende legal arveret – vil imidlertid kun kunne opnås, hvis der nedsættes et udvalg med det kommissorium at undersøge forholdene nøje og fremkomme med forslag til en lov om ugifte samlevende.

Situationen lige nu er imidlertid den, at der må tages stilling til, om man i lovkomplekset vedrørende en ny arvelov ønsker at medtage regler, der kan forhindre, at der vil kunne indtræde de foran skitserede "ulykker".

Da regeringen ikke har ønsket at medtage en legal arveret herunder en urimelig ringe-regel, har jeg, siden jeg modtog indbydelsen til at komme her i dag, derfor overvejet, om de påpegede "ulykker" vil kunne afværges

uden af der medtages en legal arveret m.v., og jeg er nået til, at dette vil kunne lade sig gøre.

Generelt må jeg sige, at det forekommer mig ønskeligt, at man tilsikrer den store befolkningsgruppe af ugifte samlevende den ret til velfærd, som lovgivningen ellers søger at tilsikre alle andre i stedet for med åbne øjne at undlade dette.

Man vil imidlertid kunne bygge bro mellem opfattelserne ved at indrømme den længstlevende ikke en arveret med i stedet en brugsret. Jeg kan, såfremt det ønskes, vende tilbage hertil i et senere indlæg.

Finn Taksøe-Jensen
Professor, dr. jur.
Attemosevej 54
2840 Holte

Den 26. april 2007

Hvordan kan "ulykker" undgås?

Dette kan ske ved at indrømme en brugsret eller ved at medtage en urimelig ringe-arve-regel.

Ønskes det ikke at indføre en arveret som en urimelig ringe-regel men i stedet at medtage regler, der kan forhindre, at der indtræder "ulykker", kan det overvejes at medtage bestemmelser i dødsboskifteloven, i tilslutning til bestemmelsen om køberet i lovforslagets § 111 a om, at en efterlevende samlever af skifteretten kan tilkendes en **brugsret** til den tidligere fælles bolig eller en andel heraf, til arbejdsredskaber, som er nødvendige, for at den længstlevende samlever kan fortsætte sit erhverv, og til sædvanligt indbo.

Tilkendelse af en sådan brugsret måtte i givet fald gøres betinget af, at samleveren afholder samtlige udgifter vedrørende aktiverne. Endvidere bør en sådan tilladelse gøres betinget af, at der meddeles længstlevende arvehenstand med arven til arvingerne i overensstemmelse med de regler, der efter lovforslagets §§ 35 – 38 skal gælde for ægtefællers arvehenstand, herunder sikkerhedsstillelse. Dvs. indtil mindreårige børn

bliver 18 år og i 5 år fra dødsfaldet med mulighed for forlængelse i 5 år, hvis dette er nødvendigt, for at samleveren kan opretholde hjemmet eller sit erhverv.

Der måtte i givet fald bl.a. tages stilling til følgende spørgsmål:

1. For hvilke samlivsforhold skal reglerne gælde?

Hvorfor ikke for alle ægteskabslignende samlivsforhold uden krav om en samlevertid og/eller fælles børn? §111 a bør i såfald overvejes konsekvensændret.

2. Skal der betales leje? Nej.

3. Kan ordningen anvendes, hvis det ikke kan antages, at den længstlevende samlever er i stand til at afholde udgifterne? Nej.

4. Skal den længstlevende samlever kunne afhænde aktiverne? Nej.

5. De relevante aktiver ville teknisk set tilhøre boet efter afdøde.

6. Den længstlevende samlever kan når som helst skifte med en eller flere af arvingerne. Ved indgåelse af ægteskab skal den længstlevende samlever skifte.

Det vil ses, at ordningen kunne komme til at gælde såvel for heteroseksuelle som homoseksuelle par og såvel for barnløse samlevende som for samlevende med fællesbørn eller særbørn.

Set med arvingernes øjne ville fordelene ved et sådant brugsretssystem i stedet for en legal arveret, herunder en urimelig ringe-regel, være, at den længstlevende samlever ikke retmæssigt kunne disponere over genstandene i levende live, f.eks. ved at forære dem væk.